

<https://doi.org/10.31392/VAN-2024.47-48.28>
УДК 94:656.61(510)«14/17»

РЕАЛІЗАЦІЯ КИТАЙСЬКИХ ЗАМОРСЬКИХ ПОДОРОЖЕЙ В ЧАСИ ДИНАСТІЇ МІН

Мальований Олександр Олексійович

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: o.o.malovanyi@npu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0005-1421-7731>

Дубів Ярослав Юрійович

студент бакалаврату,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: 20fio.ya.dubiv@std.npu.edu.ua

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню китайських і європейських заморських подорожей в XV ст. Увага приділена причинам подорожей, технологіям, процесам того, як відбувались китайські і португальські експедиції. Також, увага присвячена порівнянню досвідів обох подорожей.*

***Ключові слова:** заморські подорожі, прянощі, технології, торгівля, стратегія зовнішньої політики, економічна вигода, релігія, наслідки взаємодій між державами.*

Постановка проблеми. Нині відомо більше про подорожі Васко да Гама ніж про подорожі Чжен Хе, оскільки вони заклали багато змін для Європи і Азії. Подорожі Чжен Хе не настільки широко відомі тому, що для Китаю не було важливим закріплення в Індо-Тихоокеанському регіоні, тому що Китай в більшості діяв дипломатичними засобами.

Мета – дослідити заморські подорожі за часів династії Мін і порівняти це з португальськими заморськими подорожами, які здійснювались протягом XV ст.

Історіографічний огляд. До числа науковців, які розглядали тему китайських і португальських заморських подорожей в XV ст. входять Тоні Діан Ефенді – який в своїй статті «Zheng He and International Relations: An Asian Cultural Diplomacy Model» описав дипломатичний аспект діяльності Чжен Хе [Effendi, 2019], Ян І – в своїй статті «The Global Life of Zheng He» акцентував транснаціональних зв'язки і організації флоту [Yi, 2014], Тансен Сен – який був автором багатьох аспектів досліджень Чжен Хе на тему торгівлі «The impact of Zheng He's expeditions on Indian Ocean interactions» [Sen, 2017], військових інтревенцій «Zheng He's Military Interventions in South Asia, 1405 – 1433» [Sen, 2019]. Чжупін Чен який в своїй статті «Toward a Global Network Revolution: Zheng He's Maritime Voyages and Tribute-Trade Relations between China and the Indian Ocean World», також описує торгівлю [Chen, 2019], Роберт Фінлай в своїй статті «The Voyages of Zheng He: Ideology, State Power,

and Maritime Trade in Ming China » описує особливості китайської влади і морської торгівлі [Finlay, 2008], Сара Ворд – в досить ґрунтовному дослідженні «Chinese Whispers Zheng He's Treasure Ships in the context of Chinese Maritime Policy in the Ming Dynasty (1364 – 1644)» виявила особливості подорожей Чжен Хе, задіявши археологічні та іноземні писемні джерела [Ward, 2006]. Санджай Субрахманьям – приділив увагу в своєму дослідженні «The Career and Legend of Vasco da Gama» кар'єрі Васко да Гама [Subrahmanyam, 1998]. Роджер Кроулі у своїй статті «The world that Vasco da Gama built» дослідив початок створення Португальської імперії і приділив увагу дослідженню португальських подорожей [Crowley, 2020].

Виклад основного матеріалу. В першому розділі з'ясовано, що подорожі Чжен Хе розпочалися як одна із великих ініціатив імператора Юнле, як будівництво каналу чи ремонт Великої китайської стіни [Folch, 2008, с.12]. Перші три подорожі Чжен Хе (1404 р., 1408 р. і 1409 р.) пройшли по відомих торгових маршрутах. Він подорожував через Південно-Східну Азію, плавав вздовж узбережжя В'єтнаму, робив зупинки на Суматрі та Яві, а потім проривався через Малайський архіпелаг і Малаккську протоку, перетинаючи східну частину Індійського океану, щоб дістатися Індії та Шрі-Ланки. Важливо, що місцевий правитель швидко підкорився правлінню Мін, що дозволило Чжен Хе використовувати Малакку, як головну базу операцій для своєї армії. Чжен Хе очолював делегацію, яка зустрічалася з місцевими правителями, передаючи їм повідомлення про доброзичливі наміри Китаю. Він подарував їм велику кількість подарунків та запросив правителів відвідати Китай особисто, або відправити посла до двору імператора Юнле. Багато правителів з радістю відгукнулися на пропозицію, прийняли подарунки і приєдналися до Чжен Хе на кораблях для подорожі назад до Китаю. Але деякі правителі були менш зацікавлені в тому, що пропонував Чжен Хе. Під час повернення з першої експедиції Чжен Хе заарештував колишнього пірата Чень Цуї, який завдавав клопотів у Малаці. Також, Чжен Хе на зворотному шляху відвідав Сіам (сучасний Таїланд) і острів Ява, де Чжен Хе був втягнутий у боротьбу за владу між двома ворогуючими правителями. Хоча головним завданням флоту скарбів була дипломатія, величезні кораблі Чжен Хе мали важку зброю та були наповнені солдатами [Yi, 2014, с. 14]. Тому адмірал міг вплутатися в місцеву політику.

Під час четвертої подорожі у 1413 р., Чжен Хе знову вирушив до Індії, долаючи південний край субконтиненту та відвідавши Кочін і Калікут на західному узбережжі. На цей раз він також зупинився на Мальдівських островах перед перетинанням Аравійського моря та досягненням Ормуза в Перській затоці. Проходячи вздовж узбережжя Аравії, він відправився до Адена та Джидди через Червоне море, а потім далі до Мекки. Менший флот відвідав Аден, Маскат і навіть увійшов у Червоне море. Чжен Хе втягнувся в локальний конфлікт, цього разу в Самудері, на північному узбережжі Суматри. Сили Мін, досвідчені у військовому мистецтві, перемогли узурпатора, який убив короля, і привезли його до Китаю для страти [Weisser, 2018, с. 90].

П'ята, шоста та сьома подорожі (1417 р., 1421 р. та 1431 р.) принесли ще більші враження, висаджуючись у Могадішо, Малінді та Момбасі, розташованих на узбережжі Східної Африки. Чжен Хе став першим документованим китайцем, що відвідав береги Суахілі. Правитель Могадішо відгукнувся позитивно й відправив дипломатичне посольство до імператора Юнле. Кораблі Чжен Хе під час цієї

подорожі дістались аж до Занзібару. Також, Чжен Хе після цієї подорожі привіз до Китаю екзотичних тварин і дорогоцінне каміння. Вирушаючи в свою останню подорож Чжен Хе зупинявся у двох місцях Китаю, щоб розмістити написи на граніті, і залишити пам'ять про те чого він досягнув. Ці таблички були встановлені в Люцзягані (нині Люхе), порту на річці Янцзи, і в Чанле в провінції Фуцзянь. Ці стели слугують одними з джерел для опису його подорожей. Століттям пізніше, коли португальці досягли берегів Індії, вони знайшли китайські будівлі на узбережжі Коромандель і на острові Танах поблизу Бомбея, де був буддистський храм, повний зображень. Також португальці взяли за зразок діяльність китайців в колоніальному домінуванні, вони вирішили будувати свої форти в Індії як опорні пункти для діяльності торгівлі і збирання ресурсів у місцевих правителів [Chen, 2019, с. 26].

Торгова діяльність флоту Чжен Хе була зосереджена на експорті порцеляни, текстилю та інших виробів ручної роботи. В обмін на такі вироби та данину від васальних держав Чжен Хе привозив лікарські трави, барвники, прянощі, дорогоцінні камені, перли, роги носорогів, слонову кістку та екзотичних тварин. Перебування флоту Чжен Хе в регіоні Індійського океану служило дипломатії, але широкомасштабний обмін китайськими та іноземними товарами проводився також для економічної вигоди. Так, у результаті подорожей Чжен Хе, ціни на прянощі різко впали на внутрішньому ринку Китаю [Chen, 2019, с. 22]. Також, Китай дбав про інституціоналізацію торгівлі і розширення дипломатичної діяльності, так, створювалися заморські бази, а для залучення нових країн до трибутарної системи місцевим правителям надавалися китайські титули і дорогі подарунки.

Загалом, подорожі Чжен Хе підняли престиж Китаю і імператора Юнле. І також вони залучали до торгової взаємодії африканські країни. Однак, подорожі Чжен Хе не мали економічної мотивації і були особистою волею імператора Юнле, тому їхнє фінансування припинилось наступними китайськими імператорами.

В другому розділі з'ясовано, що ранні португальські подорожі почалися через бажання колонізувати незаселені території, християнізувати і асимілювати населення нововідкритих земель, отримання рабів та можливо, знайти контакти з християнським королівством Пресвітера Іоанна. Також на початку XV ст. ініціатором і патроном цих подорожей довгий час виступав Генріх Мореплавець, тож саме з його ініціативи буде створено першу модель каравели [Ghazanfar, 2018, с. 16]. Саме її конструкція стане основою у майбутніх нових типах каравел з додаванням модифікацій, які дозволяли плавати на значні відстані. Загалом за раннього періоду подорожей, Португалія дослідила Західний берег Африки, а також групи Канарських і Азорських островів в Атлантичному океані. В технологіях у португальців були вогнепальна зброя, легкі гармати, каравела з трикутним вітрилом, компас, карти, інструменти для спостереження за небом.

Після смерті Генріха Мореплавця, Португалія на деякий час зменшила свою заморську активність і звернула свою увагу на завоювання сусідніх територій. Жуан II вирішив повернутись до активної заморської політики, оскільки Османська імперія отримавши контроль над територією Леванту закрила шлях для європейських купців. Тому, Португалія була однією з активних ініціаторок пошуку нового шляху і почала організацію великої експедиції, яку очолив Бартоломеу Діаш. Бартоломеу Діаш під час своєї подорожі досягнув сучасного мису Доброї Надії, який він назвав мис Штормів. Експедиція припинилась через те, що закінчувались

харчі на флоті Бартоломеу Діаша. Також, коли Бартоломеу Діаш причалував до різних місць на Африканському узбережжі залишав там кам'яні хрести, і це означало те, що Португалія претендує на дану територію як колонію, саме таким позначенням португальські колонізатори будуть позначати свої наступні колоніальні цілі. Того ж року, коли Діаш вирушив у свою знамениту подорож, король Іоанн II послав двох арабомовних португальців в окремі сухопутні подорожі до Абіссинії (Ефіопії) та Індії. Перо да Ковілья відвідав Малабарське узбережжя Індії, Перську затоку, Червоне море та східне узбережжя Африки. На зворотному шляху він зупинився в Каїрі та надіслав письмовий звіт до Португалії в 1492 році. Морський звіт Діаша в поєднанні з сухопутним звітом Ковільяна надали переконливі докази того, що португальці могли плисти на південь, а потім на схід до Індії [Біографія Бартоломеу Діаша].

Нову експедицію до Індії доручили очолити Васко да Гама. Він мав не дуже вдалий досвід спілкування з місцевими правителями на шляху до Індії, лише з Малінді вдалося укласти дружні відносини. Коли ж Васко да Гама прибув в заповітну Індію, а саме в Калікут, то він прийняв індуїзм за відгалуження християнства. Що напевно було видаванням бажаного за дійсне, або дуже поганим розумінням індуїзму і його відмінностей від християнства. В Калікуті Васко да Гама не вдалось досягти укладення торгової угоди, оскільки запропоновані подарунки не вразили місцевого правителя, тому Васко да Гама забрав кількох місцевих людей як заручників. Від часу подорожі Васко да Гама, Португалія відправляла щорічно експедиції до Індії. Так до Індії відправилась експедиція Педро Альвареса Кабрала, яка заснувала в Індії торговий пункт, згодом Кабрал під час цієї подорожі загинув у сутичці з мусульманськими торговцями це стало приводом для оголошення другої експедиції Васко да Гама, яка мала військовий характер [Біографія Васко да Гама]. Під час цієї подорожі Васко да Гама вдався до жорстоких дій проти мусульманських кораблів чим зажив собі недоброї слави, також флот Васко да Гама у цій експедиції успішно бомбардував Калікут і розгромив місцевий флот, чим змусив місцевого правителя відмовитись від угод з мусульманськими торговцями. Також Васко да Гама уклав угоду з ворогом Калікуту – правителем Кочіна. Третя подорож Васко да Гама була пов'язана з тим, що його призначили віце-королем Індії і він приплив до Гоа в 1524 р. щоб виконувати адміністративну роботу, однак в тому ж році він помер.

В кінці XV ст. Португалія, через те, що була бідною країною, намагалась отримати дуже багато грошей завдяки досягненню Індії. Тому якщо не вдавалось досягти укладенню потрібних торгових угод, Португалія діяла силою. Створення фортів для захисту торгових станцій, до якого згодом прийшла Португалія під час своїх експедицій, переросло у створення фреторій, або укріплених торгових пунктів. Португальські дослідники шукали оборонні пункти, які мали стратегічне значення для військових чи торгових цілей. Португальці зробили серйозну спробу встановити монополію на торгівлю прянощами як між Азією та Європою, та і в самій Азії. Проте, багато торговців просто уникали європейців, деякі міста чинили збройний опір, а імперія була просто надто великою щоб контролювати навіть невелику частину торгівлі в Азії. Ці практичні міркування дійсно змусили португальців послабити своє бажання мати торгіву монополію [Португальська імперія].

Васко да Гама і його наступники, які займатимуться експедиціями, будуть вдаватись до різних методів шантажу, нагнітання ворожості між сусідніми державами та інше. Однак у плані торгівлі і всього іншого Васко да Гама займався тим самим чим і Чжен Хе, хоча у дипломатичній сфері це було набагато менш успішно. Загалом, Португалії вдалось те, чого не планували в Китаї, а саме заснувати свої торгові пункти. Таким чином португальський вплив був відчутніший в Індії, Африці і для Європи особливо теж, проте з неоднозначним шлейфом, який він залишив після себе на місцях. Китай розраховував через трибутарну систему, і демонстрації наочно своєї сили і багатства, привабити інші країни, однак це не було довготривалим. Згодом, інші європейські країни в XVII ст. розпочнуть свою колонізаційну діяльність в Індійському океані, прагнучи добитись для себе такої ж вигоди, якої свого часу добився Васко да Гама для Португалії.

В третьому розділі з'ясовано те, що Чжен Хе під час своїх подорожей покладался головним чином на місцевих вождів і торговців для створення мережі інституціолізованих центрів торгівлі даниною, однак на довгостроковій перспективі це не дало ефекту. Португальці ж покладались на створення преторіїв з постійною присутністю своїх військ і адміністрації. Через декілька століть Португалію потіснили інші європейські країни, однак в той час Португалія отримала те, що бажала і її преторії згодом перетворились в дрібні осередки португальської колоніальної присутності, які проіснували аж до другої половини XX ст.

Для Китаю подорожі Чжен Хе принесли вигоду у знайомстві з багатьма іншими країнами, що дало деякі економічні переваги. Однак не дало того результату на який очікував Китай, не в останню чергу через китайську культуру, яка виховує ненасильство щодо інших культур, тому ця активна заморська політика була згорнута. Для Європи подорожі Васко да Гама принесли позитивний ефект у вигляді революції цін і значної економічної вигоди. З погляду сучасних країн Азії – це був початок не найкращого періоду в їх історії.

Висновки. Після останньої подорожі Чжен Хе новий імператор зупинив виділення фінансування на продовження експедицій. Швидше за все це сталося через те, що конфуціанські міністри, які консультували імператора, не довіряли євнухам, які підтримували подорожі. Нові військові загрози надходили від монголів на півночі, і міністри стверджували, що ресурси потрібно зосередити на обороні землі замість цього. Можна сперечатись наскільки подорожі Чжен Хе були епізодом агресивної політики Китаю. Проте, Чжен Хе не засновував колоній, що є підтвердженням думки про те, що тодішній Китай жив духом Стародавнього періоду, під час якого у нього були інакші політичні практики.

Подальші дослідження з цієї тематики мають значний потенціал для з'ясування окремих деталей подорожей Чжен Хе, оскільки після закінчення останньої подорожі Чжана Хе записи про це в Китаї було втрачено. Тому поява нових деталей, які стосуються цієї тематики можлива завдяки віднайденню сукупності нових письмових свідчень, філологічному аналізу, археологічних знахідок.

References

Chen, Z., 2011. *Toward a Global Network Revolution: Zheng He's Maritime Voyages and Tribute-Trade Relations between China and the Indian Ocean World*, Stanford: Stanford University Press. [in English]

-
- Effendi, T., 2019 Zheng He and International Relations: An Asian Cultural Diplomacy Model, *Journal of Integrative International Relations*, 4:2, Malang, Indonesia . Malang, Indonesia. [in English]
- Finlay, R. The Treasure-Ships of Zheng He: Chinese Maritime Imperialism in the Age of Discover. [in English]
- Folch, D. *The Seas of Zheng He*, Universitat Pompeu Fabra. [in English].
- Ghazanfar, S. M., 2018. *Vasco da Gama's travels to India: messianism, Mercantilism and sacred feats*, University of Idaho. [in English].
- Sen, T., 2017. *The impact of Zheng He's expeditions on Indian Ocean interactions*, University of London. [in English].
- Sen, T., 2019. Zheng He's Military Interventions in South Asia, 1405 – 1433. [in English]
- Subrahmanyam, S., 1998. *The Career and Legend of Vasco da Gama*, Cambridge University Press. 1998. 428 p. [in English]
- Yi, Y., 2014. *The Global Life of Zheng He*, Beijing. [in English]
- Ward, S., 2006. Chinese Whispers Zheng He's Treasure Ships in the context of Chinese Maritime Policy in the Ming Dynasty (1364 – 1644). [in English]
- Weisser, P. *The Admiral's Carrot and Stick: Zheng He and the Confucius The Admiral's Carrot and Stick: Zheng He and the Confucius Institute*, California State University, San Bernardino.
- Crowley, R., 2020. *The world that Vasco da Gama built*, 27 November. URL: <https://engelsbergideas.com/essays/the-world-that-vasco-da-gama-built/> [in English]
- Біографія Бартоломеу Діаша: <http://www.famous-explorers.com/famous-portuguese-explorers/bartolomeu-dias/>
- Біографія Васко да Гама: https://www.worldhistory.org/Vasco_da_Gama/#google_vignette
- Португальська імперія: https://www.worldhistory.org/Portuguese_Empire/

IMPLEMENTATION OF CHINESE SEA TRAVELS DURING THE MIN DYNASTY

Oleksandr Malovanyi

Candidate of Historical Sciences,

Associate professor of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Yaroslav Dubiv

Student,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *The article is devoted to the study of Chinese and European overseas travels in the 15th century. Attention is paid to the reasons for travel, technologies, processes of how the Chinese and Portuguese expeditions took place. Also, attention is devoted to comparing the experiences of both trips.*

Key words: *overseas travel, spices, technology, trade, foreign policy strategy, economic benefit, religion, consequences of interactions between states.*